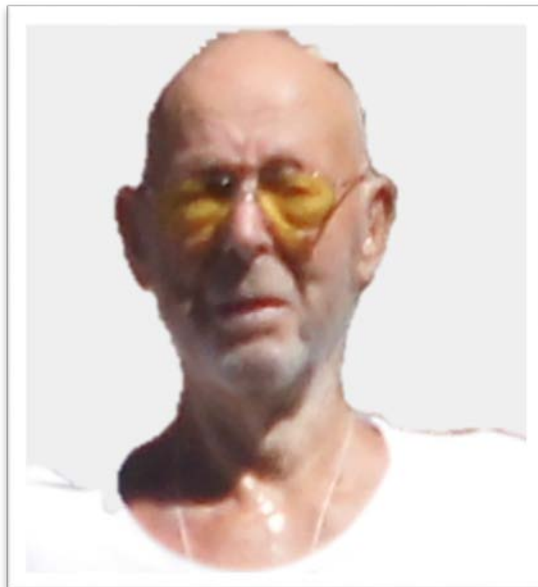

GÖTE KLASMAN 2014

NÄR FARFAR VAR UNG.

EN BERÄTTELSE FÖR BARNBARNEN.

FÖRORD.

Jag som är farfar sedan några år vet inte så mycket om min egen farfar och farmor. Min far berättade en del hur han hade det i sin ungdom, men talade sällan om sin far och aldrig om sin mor. Min farfar dog samma år som jag föddes 1927 men min farmor dog långt tidigare, redan när min pappa var mycket ung. Ja, jag sa alltid pappa till och om min far. Jag har många gånger saknat att jag vet så litet om min farfar och farmor. Det jag nu talat om är alltså Er farfars farfar och farfars farmor.

För att Ni skall veta lite mer om Er farfar och hur det var när farfar var ung har jag tänkt skriva ned några minnen från min barndom och ungdom.

Min farfar och farmor och också mamma och pappa ligger begravda i Oskars församlings kyrkogård i Kalmar län. Pappa och mamma arrenderade en gård som ägdes av Landstinget i Kalmar län. Gården heter Klenemåla. Numera sedan 1960 bedrivs inget jordbruk. Det är skog planterat på de odlingar som fanns när jag var barn, men huvudbyggnaden står kvar och är bebodd ännu 1995. Min syster Anna-Stinas man var en ivrig hembygds-forskare. Han spårade namnet Klenemåla och dess ägare eller brukare ända till 1500-talet. Se detta dokument "ÄGARE OCH BRUKARE I KLENEMÅLA! (Ser ut att vara avskrift av Folke

Minnen från Klenemåla

Petterssons forskning/jej)

Du kan hitta Klenemåla på EKONOMISK KARTA ÖVER SVERIGE 045 59 4F5j Björnasjö edition 2-aug 1978 eller kanske bättre med tidigare upplaga. Besök gärna Oskars kyrka och sök upp gravstenarna till mina farföräldrars och föräldrars minne.

Ta då också en tur till KLENEMÅLA - se gården där Din farfar växte upp. Besök också den gamla kvarnen vid Mosjön. Den är nu ett kulturminne. Har du tid och det är möjligt, kan du också besöka hembygdsföreningens samlingar. De finns i ett bodliknande hus i närheten av prästgården ett stycke från kyrkan. Jag har inte själv fått tillfälle att se samlingarna men hoppas kunna få tillfälle. Jag, Din farfar, vill att Du bevarar detta dokument. Det kommer en tid när Du vill veta något om farfars hemtrakter och hur han levde och bodde när han var ung. Jag vill berätta hur det var då. Du kan jämföra hur det var då med hur det förändrat sig när Du besöker platser som Din farfar berättar om.

Uppsala och Brillinge 1995 i december.

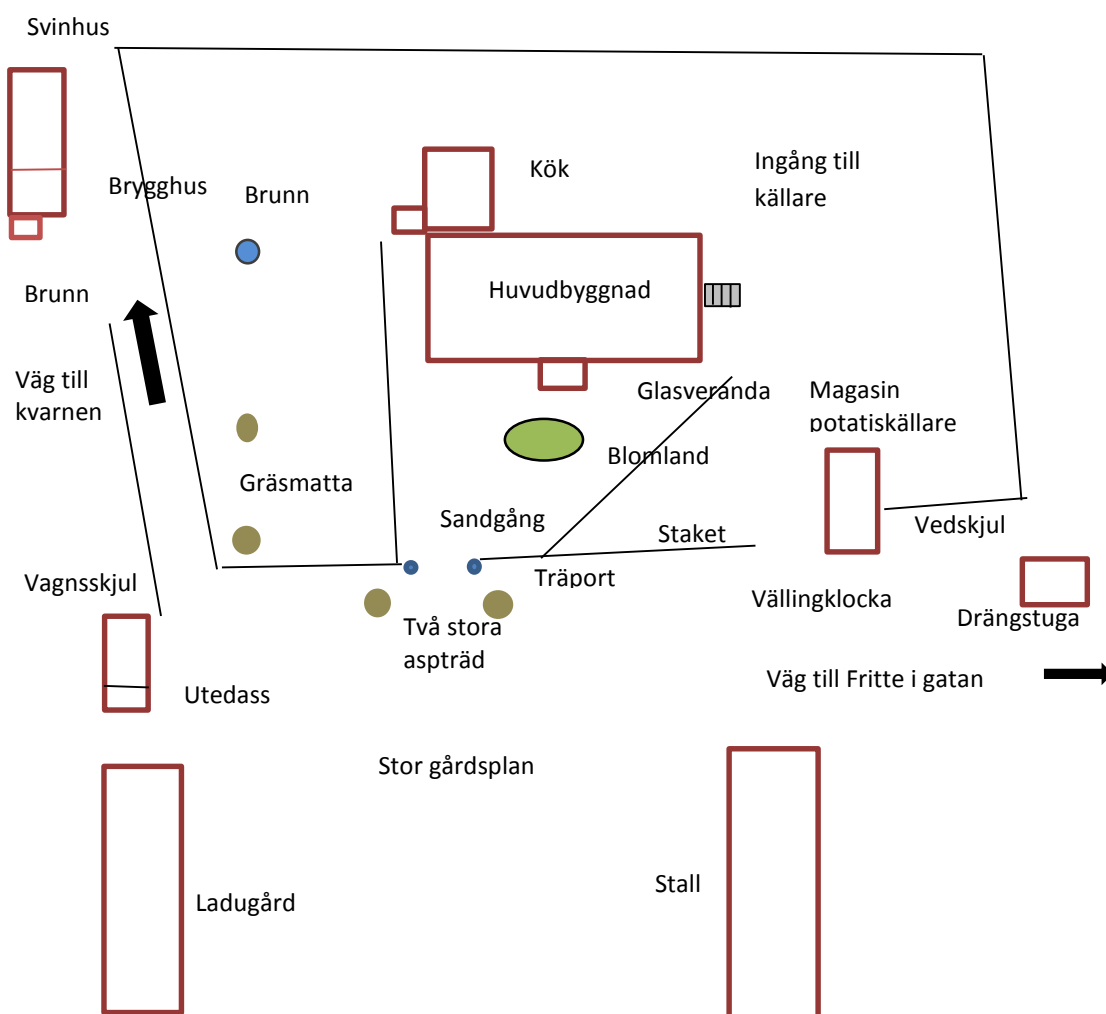
Göte Klasman

KLENEMÅLA

När jag var barn fanns så många hus som skissen visar. Nu 1995 finns bara huvudbyggnaden, magasinet och ladugården kvar. Det bor en gammal tant på gården och i ladugården förvaras militär utrustning.

Numera har ladugården tegeltak men i min barndom var det så kallat takspån på ladugårdstaket. Jag kommer ihåg när vi lade takspån på svinhuset. Först fällde vi några tallar och kapade dem i 18 tums bitar sen tog vi bort barken och sen fick bitarna ligga i vatten så att de inte skulle torka för mycket.

Klenemåla gård som Göte Klasman minns den

Med en lånad maskin hyvlades takspånen. Jag minns att jag hjälpte till att plocka spån från maskinen. Jag tror jag var tio år då. Det var väldigt spännande för spånhyveln drevs med tändkulemotor. Elektricitet fanns inte hos oss då, det installerades först 1945.

Boningshuset är mycket stort. Jag vet inte hur det är nu år 1995, men i min barndom hade huset 4 rum och kök nederst och på andra våningen fanns 5 rum. På vinden fanns 2 gavelrum som gick att bo i. Det fanns 3 öppna spisar och 7 kakelugnar. Du förstår att det skulle gå åt mycket ved om man skulle elda i alla dessa spisar men det gjorde vi inte. Vi vistades och eldade mest i stora köket och på söndagarna också i vardagsrummet. På

Minnen från Klenemåla

kvällen eldades också i några sovrum, övriga rum användes inte på vintern, om det inte var någon speciell anledning.

Till lyse använde vi fotogenlampor och dito så kallade stormlyktor eller fotogengaslyktor.

Under andra världskriget, när det inte fanns fotogen, hade vi karbidlampor. När kalciumkarbid (CaC_2) kommer i kontakt med vatten bildas acetylen (C_2H_2) som brinner med vit låga.

Vatten fick vi från en brunn med vattenledning till köket, där det fanns enhandspump som de kalla vintrarna på fyrtiotalet frös sönder flera gånger.

Det fanns en skafferikällare i huset som man kunde nå med en smal trappa från köket. I köket fanns en stor järnspis som eldades på morgonen. Elden hölls vid liv hela dagen och så var det alla dagar hela året. Vid sidan av spisen fanns en kopparbehållare där man kunde få varmt vatten. Över och bakom spisen i själva skorstensstocken fanns en bakugn. När man skulle baka bröd eldade man först en stor vedbrasa och sen rakade man ut aska och glöd med en raka. Därefter vispade man runt i ugnen med en enriskvast som doppats i vatten. Man kunde på det sättet kyla av tegelytan lagom så att inte degklumparna brände fast. Degen som formats i runda klumpar, lades på en brödspade med långt skaft och fördes in i ugnen.

I andra ändan av köket fanns ett stort skafferierum och ett förrådsrum för vardagskläder, skor och stövlar.

Köket var mycket stort och möblerat med ett stort runt bord och en kökssoffa, samt ett antal pinnstolar och en trampsymaskin.

Under sofflocket fanns våra skolböcker och tidningen Kvällsstunden, som kom en gång i månaden eller kanske det var en gång i veckan. Under kriget, då min bror Göran och jag var med i hemvärnet, förvarade vi också ett stort så kallat Kg-gevär och ett mausergevär med tillhörande ammunition i kökssoffan. Det var hög beredskap.

I vardagsrummet jämte köket fanns telefonen med vev. Vi hade telefonnummer 25 c.

Det fanns 3 abonnenter på samma linje. C betydde att vi skulle svara om det kom 3 signaler. Telefonen var öppen mellan kl. 8 och kl. 20. Andra tider kunde man i nödfall väcka telefonisten om man behövde komma till läkare eller veterinär. Man skulle då veva ihärdigt och länge med telefonveven. Cirka 10 år efter det att Sveriges Radio börjat sända fanns också i vardagsrummet en batteridrivna radio. Om man hushållade med tiden kunde man höra de väsentliga nyheterna och väderleksrapporten kl. halvtio varje kväll i en månad innan batteriet behövde laddas om.

Då kunde man lämna batteriet till cykel-Rickard i Alsjöholm för laddning. Det hände flera gånger att åskan slog ned och skadade telefonen. Då osade det svavel i vardagsrummet och telefonen blev obrukbar. Att det var så berodde på att vi var ytterst på ledningen och vid åska blev det överspänningar i telefonledningen.

Bakelit i telefonen brändes, därav svavellukten. När det åskade var vi förbjudna och också rädda för att gå in i telefonrummet. Åskan slog också ofta ned i de stora aspräden vid porten så att barken sprack uppifrån och ned.

Sprickorna växte igen så att barken såg ut att vara ihop sydd.

I ett av rummen på andra våningen fanns en äggkläckningsmaskin. Maskinen värmdes med en stor fotogenlampa. Mamma fick under kriget tilldelning av fotogen för ändamålet. När man

hade ägg i maskinen skulle dessa vändas ett halvt varv varje dag. Jag minns hur jag fick hjälpa till med detta, oftast på kvällen.(500 ÄGG).

I samma rum som äggkläckningsmaskinen fanns en stor gul chifonjé. Vi kallade den "gula byrån". I den fanns många intressanta saker, bland annat gamla fotografier och handskrivna visböcker.

I en av dem fanns nedtecknade snuskiga visor som jag tror min pappa hade skrivit av under sin värnplikt i Karlskrona. Den boken tyckte vi barn var särskilt intressant. Det var på detta sätt vi fick vår sexualundervisning. När mamma en dag kom på oss med att läsa boken tog hon den ifrån oss och brände upp den.

Huset har två skorstenar. Pappa sotade alltid skorstenspiporna själv. Då var det tillåtet. När 1944 års brandlag kom till blev det inte längre tillåtet att själv sota skorstenarna. Det skulle en kommunal skorstensfejarmästare göra och så gäller fortfarande(1995) till mångas förargelse. Det hände, minns jag, att bisvärmar slog sig ned i skorstenspiporna. Då blev det ett stort sjå att få in bina i en kupa. Vi hade egna bin 4 eller 5 kupor vill jag minnas att det var. De stod på en bänk utanför köket.

Kuporna var gjorda av halm och de var täckta med granbark som var formad till en strut. Det hände också att kajor byggde bo i skorstenen. När någon hittade på att lägga hönsnät över skorstenarna slapp vi detta problem.

Jag måste också tala om att vi inte hade något badrum. Överhuvud taget var det svårt med hygien speciellt vintertid men till jul fick vi bada i en balja i köket, annars var det bara ett handfat för ansikte och händer och ibland också fötterna. Pappa rakade sig med kniv, oftast bara en gång i veckan på söndag förmiddag.

Tandborstning minns jag inte när vi började med men det var nog inte förrän jag var 11 eller 12 år gammal efter ett tandläkarbesök. Det var mycket vanligt med hål i tänderna hos barn på den tiden. Många vuxna var nästan tandlösa eller hade löständer. Min syster Anna-Stina fick löständer i överkäken när hon var 17 år ung. Jag minns aldrig mamma annat än med löständer. Pappa däremot hade aldrig löständer vad jag kan minnas.

Vintertid var det obehagligt att vid uppkomna behov gå ut till dasset 50 meter bort. Det hände ibland att man inte hann fram utan det kom i byxorna. Särskilt en gång minns jag att jag fick stanna hemma från skolan därför att mina enda hela och rena byxor blev nedlortade. Som tur var fick varken lärarinnan eller skolkamraterna veta varför jag måste skolka från skolan. Det hade varit förfärligt om de hade fått reda på orsaken och skamligt för mamma och pappa att jag bara hade ett par användbara byxor.

I svinhuset fanns också ett så kallat bryggghus där man kunde koka potatis till svinen och kunde sköta tvätten och byka som det hette när man tvättade vittvätt på gammaldagsvis. Jag minns den första tvättmaskinen som vi hade. Den var handdriven över en enkel vinkelväxel. Allt var av trä utom själva vevaxeln, kugghjulet och banden som höll ihop tvättkaret. På maskinen kunde som tillbehör fästas ett valspar som användes för att vrida ur våta lakan och dylikt. Vatten kunde värmas i en så kallad pannmur. En pannmur är en inmurad stor gryta som man kunde elda med ved under. Senare köpte pappa en så kallad VEÅ-panna. Det var en lågtrycksångpanna där man kunde ta ut ånga genom en slang som kunde stickas ned i vilken behållare som helst med vatten också direkt i tvättmaskinen. Det gick också att koka potatis till svinen på det sättet.

Vatten fick vi från en brunn på bryggghusgaveln. Med en så kallad brunnsving lyfte vi upp vatten och hällde det i en träränna som ledde in i bryggghuset där det stod ett stort träkar som vattnet hamnade i. Kattor och kattungar använde den omtalade vattenrännan för att ta sig in och ut ur huset och jag minns detta därför att det hände en gång att en kattunge som hängde

Minnen från Klenemåla

med sin mamma ramlade i brunnen. Vi lyckades fiska upp den med brunnsvingen. Att pappa sedan stoppade kattungarna i en säck och dränkte dem i Klenemålagölen är en annan historia.

I brygghuset kunde det också slaktas grisar och kalvar. Jag återkommer till detta i ett annat sammanhang. Bakom svinhuset fanns en stor inhägnad som benämndes svinträdgården. Grisarna kunde direkt och fritt komma ut från sina kättrar till sin gemensamma trädgård.

Det fanns flera stora träd där även plommon, krikon, päron och äppelträd. Vid en sträcka längs vägen växte vid stängslet humle som blommade rikligt och lockade humlor och bin. Humlet var odlingsrester från förr då man använde humle till det hemmagjorda ölet.

I vagnsskjulet förvarades åkvagnar och åkkärlar. Alltså motsvarigheten till bilar och garage. I östra änden av vagnsskjulet fanns dasset. Det var ett tvåhålsdass ett hål för barn och ett hål för vuxna. Istället för nutidens toalettpapper användes blad ur telefonkatalogen eller Åhlén & Holmskatalogen. På vintern var det kallt att sätta den nakna ändan mot brädorna men då klev man istället upp på fjölen (har du hört det ordet förr) och satte sig på huk, som man gör på franskt vis.

Foto från 2001-06-19 lånat av Maryann Jonsson

Magasinet var en intressant byggnad. På övervåningen var det bingar för säd. På första våningen var det två rum med egen ingång. Det ena rummet kallade vi mangelboden och det andra snickarboden. I mangelboden fanns (kanske fortfarande finns) en stor stenmangel i kraftiga ekplankor. Jag hjälpte mamma många gånger att dra den tunga mangeln när hon manglade lakan och borddukar. Vi förvarade också cyklar och fotogenfatet i detta utrymme och diverse annat.

I snickarboden fanns en stor hyvelbänk och ett stort skruvstycke och en del verktyg såsom yxor, sågar och liar m.m. Min pappa var inte särskilt händig och inte min bror Göran heller så det var jag som tidigt fick göra det mesta av allehanda reparationer t.ex. att tillverka

Minnen från Klenemåla

räfspinnar och sätta in dem på räfsorna, laga punkteringar på cyklar m.m. Under mangelboden fanns (ev. finns) potatiskällaren. Alltid på våarna blev källaren vattenfylld så det var ett mödosamt hinkande att få ut vattnet. De kalla vintrarna i början av fyrtiotalet frös potatisen trots att pappa satte in en stor gryta med glödande koks på kvällarna. Det var mellan 30° och 39° kallt då (kvicksilver stelnar vid -39°).

I östra änden av magasinet finns vedskjulet. Jag åter kommer till vedhanteringen senare i min berättelse.

På östra gaveln finns (hoppas jag) fortfarande en vällingklocka. Den användes förr till att kalla hem drängar och pigor när det var dags att äta middag. Det var vanligtvis klockan 12. Vi kallade detta middag, numera säger vi lunch om denna måltid mitt på dagen. Pappa berättade att skickliga ringare kunde ringa melodier på vällingklockan. "Kasta och spring, kasta och spring, tunn välling och sur sill. Tunn välling och sur sill". Det kanske var sant, han berättade så i alla fall.

På norra sidan om magasinet fanns två slipstenar, en sten för finslipning av liar, knivar och dylikt. Den andra stenen var för grovslipning vanligtvis av yxor och liknande verktyg. Redan som mycket små 5-6 år fick vi barn hjälpa till att veva runt slipstenen.

I drängstugan bodde drängarna precis som namnet anger. Från min barndom minns jag bara att det fanns en dräng isänder. Före min tid fanns det flera drängar och pigor samtidigt på gården. Drängarna berättade spökhistorier så att man blev mörkrädd.

I stallet fanns det plats för många hästar. Jag minns inte hur många men det var nog sex eller åtta platser och så fanns det en fölbox och fårkätte. Hästar och får trivs bra tillsammans. Vår uppgift (min bror Göran och jag) var att stiga upp tidigt och utfodra hästarna och fåren och ge dem vatten på morgnarna samt pumpa vatten till alla korna med handpumpen i ladugården. Sen åt vi frukost vid sjutiden på morgonen och gick till skolan cirka halvåtta. Min äldre syster Inga hade då handmjölkat tiotalet mjölkkor. Min bror Göran tre år äldre än jag var noga med att jag skulle göra lika mycket som han men jag tyckte han skulle göra mera så det blev mycket bråk mellan oss. Det vill säga han slog mig mycket och hårdhänt eftersom han inte var större men starkare.

Någon gång i slutet av trettioalet revs stallet och i ladugården byggdes det om så att alla djur fick plats i ladugården. Samtidigt minskades antalet djur. Det anställdes efter detta ingen dräng eller piga. Vi barn fick ersätta dem och vi fick börja arbeta med varjehanda mycket unga. Jag återkommer till detta.

I stället för stallet uppfördes ett vagn- och redskapsskjul i ungefär halva stallets storlek. I detta skjul kunde vi några år senare också förvara vår första bil. Där om mera senare. Ladugården är ganska stor. Efter ombyggnaden rymdes tjugo bundna djur i bås. Dessutom fanns gris- och kalvkärrar och nätinhägnat rum för höns. I västra gaveln fanns plats för tre hästar i spilta och en fölbox som var ganska rymlig. I en tillbyggnad på västra gaveln fanns en mjölkammare med en bassäng där det gick att sänka ner mjölk spannarna för kylning av mjölken. På sommaren användes is som tagits upp på vintern och lagts i en sågsånsdös vid magasinet.

På slindret fanns gott om plats för höskörden. De första åren jag minns måste man för hand lasta ur hölassen. Det var mycket mödosamt. Flera personer måste fungera som i en langningskedja. Varmt och dammigt var det arbetet. Senare lät pappa installera en höhiss och då kunde man ta hela hölasset på en gång. Man hade då tre långa kedjor i höhåcken när man lastade och sen hakade man i kedjorna i hissblocket. Sen spände man för hästen till en dragvajer och så lyftes hela höbunten upp till hissvagnen som därefter rullade iväg på en balk längsmed under takåsen. Det var en sinnrik men enkel och mycket arbets- och

Minnen från Klenemåla

tidsbesparande anordning. Man körde alltså in med hela hölasset på logen istället för som förut då man ställde lasset längs med sidan av ladugården och lastade in i gluggar.

Jag minns när hissen installerades. Man var tvungen att ta bort de så kallade hanbjälkarna och förstärka spanten och sen hänga upp en kranbana i takåsen. På båda sidorna i logen fanns utrymme för säd som skulle tröskas. Tröskning gjordes i två omgångar på hösten med ett ambulerande tröskverk som drevs med en ånglokomobil. När det var tröskdag fick man lov från skolan för att bära agnar.

Pappa installerade också traktens första mjölkmaskin. Vi hade då ännu inte elektricitet så vakuumpumpens drevs med en bensinfotogenmotor. Det vill säga man startade på bensen och när motorn blev varm kunde man vrida om en kran och köra på fotogen. Under kriget var bensen och fotogen ransonerat och sällan tillgängligt. Istället fick vi särskild licens att köpa så kallad motyl 25 och motyl 85. Motyl 25 innehöll 75 % bensen och 25 % etanol och användes som startbränsle. Motyl 85 innehöll 15 % bensen och 85 % etanol och det bränslet användes när motorn var varmkörd. Men tillgången var liten så vi måste hushålla noga med bränslet. I och med motorn kunde vi byta ut befintlig vattenpump mot en motordriven, vilket underlättade mycket för mjölkning och vattenintag.

Jag måste också berätta om mjölkhanteringen. Det fanns ett mejeri i närmsta samhälle Alsjöholm. Dit var det 6 km. Det fanns ett mjölkkörarlag på nio mjölkbönder. Beroende på storlek i levererad mjölk och antal km som måste köras av de olika i mjölklaget fick sju styck en mjölkdag på tolv dagar en fick två dagar och vi som bodde längst bort från mejeriet och hade mest mjölk fick tre mjölkkörardagar av tolv. Vanligtvis var det tre dagar i följd 10:e till och med 12:e dagen. Varje tur tog en halv dag. Alltså var en man och häst och vagn låsta i en och en halv dag av tolv dagar.

Till gården hörde en kvarn som drevs med vattenhjul. Den är nu ett kulturminne. Den är belägen i norra änden av Mosjön. I början av 1900-talet fanns också ett sågverk på samma plats.

Foto lånat av Ingvar Hildingsson: Klenemåla kvarn

Minnen från Klenemåla

Kvarnen har haft stor betydelse för gården inte minst under första och andra världskriget då det var ransonering av det mesta. Då kunde man mala "svart" och kunde hjälpa många genom byten av varor och tjänster. Jag har malt med denna kvarn många gånger och var faktiskt den siste som malde med den. Jag tror det var våren 1945, då snösmältningen gav vattenflöde, som jag höll på att mala då en sten ramlade ned i fallet och klämdes fast mellan kvarnhjulet och bottenbrädorna. Flera skovlar förstördes i hjulet och flera kuggar av oxelträ i själva drivhjulet under stenarna skadades. Det blev ingen reparation och sedan dess har det inte malts med kvarnen. Kvarnen förföll och först på 1970-talet tog Oskars församlings hembygdsförening upp förslaget att bevara det som var möjligt att bevara. Ett nytt tak över kvarnhjulet byggdes och kvarnhuset fick ny takbeläggning.

Sågen som fanns vid Klenemåla kvarn hade klinga (ej ramsåg)

Däremot är det inte gjort något åt vattenrännan eller stämborden, men det går att få en uppfattning om hur kvarnen har fungerat kanske ännu i hundra år.

Pappa avslöjade för mig en hemlig ålkista i kvarnen. Det var nämligen så att i arrendet av gården ingick inte jakträtten och inte heller fiskerätten till stor förargelse som smittade av till oss barn och blev till ett hat mot "Landsfiskalen" som hade jakträtten och dessutom fiskerätten i Klenemålagölen och Mosjön.

Vi tog varje chans att spela landsfiskalen spratt genom att tjuvjaga och tjuvfiska med graden av våra resurser och möjligheter. Han "landsfiskalen" kanske genomskådade oss men var snäll och lät det bero som pojkestreck men för oss var det spännande tilltag mot de där stadsborna som kommer ut på landet och tar för sig.

Det återkommer "episoder" i mina vidare berättelser där bland andra landsfiskal Sven Wålgren figurerar.

En annan person som vi hade lätt för att komma i konflikt med var skogvaktaren. Det var ju nämligen så att pappas arrende omfattade endast jordbruk och betesmarker men landstinget som ägde gården hade ju också stora skogsmarker.

För att förvalta det hela hade Landstinget anlitat "Kalmar läns södra skogssällskap" och det var detta "skogssällskap" pappa hade kontrakt med. För att sköta och vårda skogen och bevaka jakt och fiske hade man en anställd med titeln "Skogvaktare".

Det blev ibland intressekonflikter då pappa ville röja i hagarna för att få bättre betesmarker och skogvaktarens intresse att låta skogen växa. Pappa hade vissa rättigheter inskrivna i kontraktet men överskred nog sina rättigheter ibland. Han hade djupt rotat det som han lärt, "den som vänder en torva ger staten en gåva". Numera är det

Minnen från Klenemåla

som bekant tvärtom, den som lägger ned jordbruk och planterar skog har statens välsignelser. Detta senare gäller i alla fall KLENEMÅLA. Där jag har plöjt och harvat och sått och satt potatis och gallrat kålrötter och hässjat hö och travat havre där växer det nu stor skog. Det var Lövhassmossen, Aspbromossen, Långemossen, Kvarnmossen och Gölamossen vidare åkrarna Teanders torp, Båtsmanstorpet, åkern bakom lagården, Törnroseåkern, Kohagsåkern med flera steniga åkrar. Det är stenigt sa pappa men tillade alltid "det är god jord mellan stenarna". Det var lätt att lära sig svära när man jobbade på dessa steniga åkrar men man lärde sig också att tåla motigheter. Vår hund var alltid arg på skogvaktarn. Det var som om hunden visade våra känslor för skogvaktarn. Skogvaktarn visade sina känslor för oss mot hunden.

Fotot lånat av Annika Edström

Jag måste också nämna något om de närmaste grannarna. Närmast var Blåsås. Blåsås omfattade 3 har och ägdes och beboddes av Johan och Fia. Jag tror de hette Karlsson men jag har aldrig hört annat än Johan på Blåsås och Fia på Blåsås.

De hade många barn som utvandrade till Amerika. En av dem Gunnar återvände och fick heta Gunnar på Blåsås. Han kallade sig själv Johansson i efternamn. Han hade varit skyltmålare på någon reklambyrå och kunde rita och måla vackert.

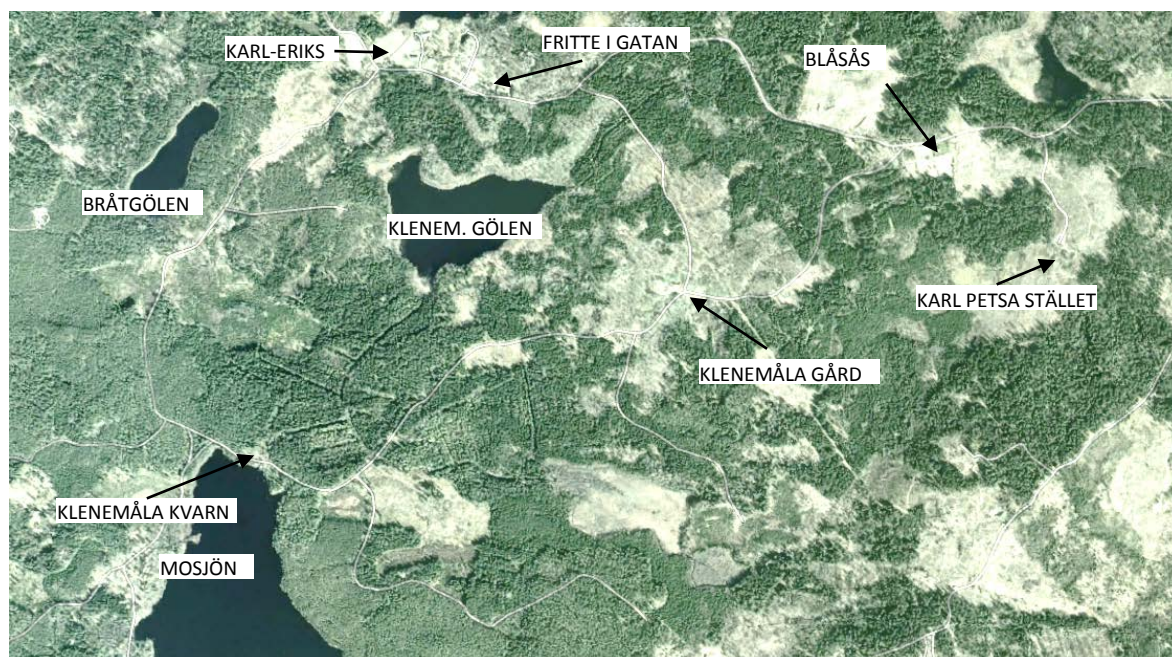
Johan hade hela sitt liv satsat all möjlig tid till att röja sten på sina åkrar och omgärda dem med vackert utförda stenmurar. Han borrhade sten med slägga och antingen spräckte stenen med kilar eller använde svartkrut för att spräcka dem snyggt till hanterbar storlek. Med en så kallad stenbjörn flyttade och lyfte han stenarna till muren.

Har du vägarna förbi Blåsås stanna och begrundna Johans livsgärning.

På väg från skolan gick vi ofta in till Fia på Blåsås och bad om vatten och fick då alltid vad vi bad om och dessutom en kaka eller ett äpple eller något annat gott.

Jag kom i kontakt med min första tomat på detta sätt, men då trodde jag det var ett ruttet äpple och kastade det när jag kommit utanför synhåll. Gunnar hade odlat något nytt och okänt för oss och jag tror det var okänt för mamma och pappa också.

Minnen från Klenemåla

Kartbild över Klenemåla

Fritte (Fritjoff) och Anna i gatan 1:27 och 1:15 på kartan var syskon. De hade kor men ingen häst. Jag minns att Fritte körde med korna men lånade ofta häst hos oss. Han gjorde ett dagsverke mot ett hästdagsverke. Fritte var allt i allo hemma hos oss. Han ställde upp när det behövdes. "Spring och hämta Fritte"- var en vanlig begäran jag fick. Fritte hjälpte också "Landsfiskalen" i jakt och fiske men han var alltid lojal mot oss och skvallrade inte på våra hyss. Anna led svårt av ledgångsreumatism.

En gång när jag gick i skola i Härnösand och var hemma över julhelgen hälsade jag på hos Fritte och Anna på väg till tåget på återresan. Ett par dagar efter att jag kom till Härnösand upptäckte jag att skjortkragen var alldeles full med löss. Jag lyckades bli av med lössen.

Erik och Anna i gatan levde på fastigheten 1:16. De var också syskon och båda hade varit i Amerika och tjänat hos fint folk. Deras åldrige far hette Enok. Det sades om honom att han fick nya friska tänder när han var sjuttio år gammal. Jag vet inte om det är sant men jag kan intyga att han hade mycket fina tänder. Erik hade också fina tänder men de var av guld. Det fanns också en omhändertagen jag tror det var ett syskonbarn. Han heter Karl-Erik och var min första lekkamrat och senare min skolkamrat. Han gjorde vid vuxen ålder stora framsteg inom gångsporten och fyllde så småningom ett helt rum med priser, plaketter och pokaler.

Erik lät bygga ett eget vindelverk. Erik bryggde vin som han bjöd smakprov på många gånger.

Det var långt till grannarna men jag har aldrig senare haft så "nära" till grannar.

Jag skall också nämna några som betraktades som "original" i min barndom. Hansa-Gödden (kanske Hanssons Gustav) bodde ensam i en stuga, men jag vet inte var. Han gick ofta till Nybro och torgade 2 1/2 mil med en korg ägg. För att spara skor gick han barfota eller med säckväv på fötterna och bar skorna i handen. Han plockade lingon i mängder för det egna vinterbehovet och förvarade dem obehandlade i byråådor.

Minnen från Klenemåla

Daskahassen och Gubbajohan var före min tid men det talades om dem med en historia. När de möttes en gång när det såg ut bli åskväder sa Daskahassen till Gubbajohan "det gubbar upp"- ja sa Gubbajohan, bäst vad det är så kommer det väl en "dask".

En annan figur var en kvinna kallad Brånakarin. Hon var en svarthårig kvinna med många kjolar ovanpå varandra. Hon var antagligen en zigenare som blivit ensam och bofast i en liten stuga i Skärvet. Varför hon kallades Brånakarin vet jag inte, men det kan tänkas att hon bodde på Brånarna dvs. svedjemarken.

En annan som jag minns, när jag var mycket liten, var en blind gubbe: "Den blinde" tror jag man kallade honom. Istället för händer hade han krokar. Det berättades att han råkat ut för en olycka i Amerika när han hade arbetat med järnvägsbygge. Han skulle ha hållit i frusen dynamit för att tina upp den framför en kamin då den exploderat. Gubben måste väl sett något litet för han klarade av att gå ensam.

I min barndom fanns bara resterna av torp och stugor kvar. Längst klarade sig den till varje bostad hörande källaren och skorstenen. Kvar fanns också gamla "vårdträd" och något gammalt och förvuxet päron eller äppleträd.

Syrenbuskar och påskliljor kunde man också finna. Det berättades att hela familjer rest till Amerika och ibland bara några eller alla barnen i en familj. En och annan kom tillbaka med pengar till att köpa en egen gård, andra hade hemlängtan och sparade bara till resan hem. De som inte kom hem var de som funnit sig bra tillrätta och de som misslyckats totalt i det nya landet. Nu finns det bara överväxta stenar som möjligen kan tolkas vara en gammal husgrund. På gamla kartor finns torp och stugor utprickade.

Uppsala och Brillinge 1996-01-03

Göte Klasman.

DRUNKNINGSOLYCKAN

En drunknings olycka inträffade midsommardagen 1935 i Klenemålagölen. Jag var då åtta år och fyra månader gammal. Fyra flickor i åldern mellan 16 och 20 år drunknade. Det var inte ovanligt att folk kom och badade vid vårt badställe. Man brukade be om lov när de måste gå genom vår trädgård förbi norra gaveln på huset. Dessa flickor hade tänkt sig en trevlig dag med picknick och bad. De bad att få låna vår eka som var nyttillverkad av Gunnar på Blåsås. De fick gärna låna ekan. Ekan var mycket liten, ur en vuxen persons synpunkt, lagom för en a högst två personer. Alla fyra flickorna hade gått i båten och rott ett stycke längs stranden mot sydväst förbi "landsfiskalens" båtplats. Endast 30 meter från stranden havererade båten och alla föll i vattnet, ingen av flickorna var simkunnig möjligen att en av dem kunde något mer än de andra tre. Hon var den som först "räddades" nära stranden.

Av någon anledning befann sig Gunnar på Blåsås i närheten av sjön och hörde skriken och han var först på platsen. Kanske var det hans rop på hjälp som gjorde att larm kom till stånd. Jag var ju bara åtta år, men jag minns att en doktor kom och att man gjorde konstgjord andning genom att sträcka armarna omväxlande bakåt och framåt. Doktorn tog fram en spruta ur sin väska och sprutade in något. Jag kommer inte ihåg om det var två eller tre flickor som låg där på marken uppradade liggande på rygg.

Jag minns att man skickade bud till smeden att han skulle göra draggar och han lär ha tillverkat draggar mitt i natten. De där draggarna hängde sedan länge i vår mangelbod.

Jag minns att jag tänkte hur otäckt det skulle vara att bli draggad med så vassa taggar. Tänk om man levde och fick taggarna i kroppen, kanske i ögat. Uj! hu så otäckt!

Jag minns när Gottfrid Jonsson, far till två av flickorna, dagen efter körde förbi med mjölkvagnen hemma med lik på flaket. Vi var nyfikna men höll oss på respektfullt avstånd men såg att flickornas pappa grät i varje fall så höll han en röd näsduk och torkade ögonen.

Jag minns också begravningen. Det var sambegravning hemma hos "Gottfrids" som förlorat två barn. Fyra vita kistor (1:3 Pukabergsmåla på kartan).

Hästanspänd likvagn till Oskars kyrka, och en lång rad med hästskjutsar. Det låg hackat granris i rektangelform med kors i rektangeln på vägen utanför varje hus eller vägska till hus. Jag kommer ihåg de vita kistorna i kyrkan i övrigt är minnet otydligt, kanske jag somnade.

Jag minns inte exakt namnet på flickorna och utelämnar därför namnen. Jag kommer inte ihåg om flickorna fick en gemensam grav. Om så är fallet finns det nog en gravsten som talar om namnen och händelsen på Oskars kyrkogård.

I Klenemåla vid sidan om vägen till kvarnen mittför Klenemåla gölen fanns för några år sen en minnestavla i enkel plåt, jag hoppas den finns kvar än.

Som en konsekvens av händelsen upphörde badandet vid vårt badställe av andra än vi själva och ekan tror jag sänktes. Jag har nämligen inget minne av att den blev använd efter händelsen. Sensmoral - lär dig simma! Använd flytväst! Sitt i båten!

I BAKTRÅG ÖVER KLENEMÅLAGÖLEN.

Förr när man var stort hushåll hemma hos oss, före min tid, bakade man mycket bröd på en gång. Därför behövde man stora baktråg, men den tid jag minns använde mamma ett något mindre tråg för att hantera degen i. Det stora baktråget stod i mangelboden full med lump. Jag minns inte hur detta tråg kom ner till vårt badställe men där använde vi det som båt. Jag kan inte säkert minnas vilket år det var, men det måste ha varit 1933 då jag var 6 år.

1934 hade vi fått den båt som Gunnar på Blåsås byggt och då fanns ingen anledning att åka i baktråg. Göran som var tre år äldre än jag var för tung för att kunna åka i baktråget men jag var lagom lätt för att det skulle gå bra.

Baktråget var, tror jag, en meter långt och sextio cm brett i överkanten. I botten var måtten ca 90 X 50 cm, alltså lutade kanterna. Tråget var ca 30 cm djupt och i gavlarna var det i brädan hål för att få bärhandtag. Till paddel gick det bra att använda en käpp av ca två meters längd. När Göran var med fick jag bara paddla lite vid stranden. En dag när jag var ensam åkte jag längre ut och var nästan över sjön innan jag vände. Jag minns att man fick lov att vara mycket försiktig för det minsta framändan eller bakändan trycktes ner så kom det in vatten genom handtagshålen. Och värre blev det ju mer vatten som kom in i tråget enär vattnet flyttade sig fram och tillbaka i tråget. Jag måste ha varit mycket rädd för jag minns det som en mardröm. Jag vågade inte skrika på hjälp för jag var rädd för straff om jag blivit avslöjad att åka i baktråget och dessutom ensam. Även om jag ropat på hjälp hade säkert ingen hört ropen. I land kom jag i alla fall.

Jag berättade inte för någon vad jag hade gjort eller hur rädd jag varit. Jag har aldrig åkt baktråg sedan den händelsen. Men efter händelsen lärde jag mig simma. Gunnar på Blåsås visade hur man skulle göra. Innan hade vi simmat som hundar gör.

När färjan Estonia gick under 1994 tänkte jag på min baktrågsåkning. Färjan tog ju också in vatten genom fören, med ödesdigra följder. Man har ju i bland liknat färjorna med stora baktråg. Så på sätt och vis har jag åkt i större baktråg flera gånger sedan jag åkte i mitt lilla baktråg.

KOLOXIDFÖRGIFTNINGEN

Jag minns inte vilket år det var, men jag måste väl ha varit 10 eller 11år gammal. Omständigheterna omkring det hela är mycket diffusa men själva händelsen minns jag mycket bra.

Göran och jag hade flyttat till ett större rum och min bror Jarl och min syster Anna-Stina hade övertagit vårt gamla rum. Rummet ligger i nordöstra hörnet av huset och för att komma dit måste man gå genom äggkläckningsrummet. Rummet har en kakelugn. Vi hade eldat en brasa på eftermiddagen. Jag minns inte hur det kom sig att spjället blev helt stängt men det blev det av någon anledning, som jag inte har någon förklaring till. Vi var ju mycket vana att använda eld och visste att man inte skulle skjuta igen spjället för tidigt.

För att förekomma risker av kolos brukade vi först stänga spjället helt och sedan dra ut det lite grand så att det blev en liten springa tillräcklig för de sista resterna av brandgaserna att gå ut i skorstenen ifall det var lite glödrester kvar i spisen. Man sköt igen spjället för att inte kakelugnsvärmen skulle försvinna ut genom skorstenen, men det kanske du redan har förstått.

Spjället hade blivit stängt för tidigt och jag hade av någon anledning på sena eftermiddagen

Minnen från Klenemåla

krupit ner i sängen med kläderna på och somnat ensam i rummet. Jag minns allt detta för jag drömde väldigt underligt. Jag tyckte jag svävade uppe vid taket och därifrån tittade ned på mig själv som låg i sängen, men plötsligt var jag i sängen igen och vaknade av att jag var fruktansvärt illamående och jag tyckte rummet snurrade runt. Jag kände att jag måste kräkas och för att undvika att få det i sängen lyckades jag kliva upp och ta mig till fönstret, som jag lyckades haka upp och öppna. Antagligen var bara den nedersta fönsterhaspen påhakad. Jag kunde spy rakt ut på backen från andra våningen. Jag minns att jag hade en våldsam huvudvärk. När jag tittade mig i spegeln såg jag att jag var illröd i ansiktet och jag tyckte jag var alldeles orkeslös. Men när jag stått i fönsteröppningen en stund och andats frisk luft blev jag klar i huvudet och kom plötsligt på vad orsaken kunde vara och gick och öppnade spjället på kakelugnen. Det var fortfarande ljus så den här händelsen måste väl ha hänt på våren någon gång. När jag inte hade någon lust att äta kvällsmat måste jag tala om vad som hade hänt, men de ville inte tro mig utan frågade om jag hade rökt. Många år senare när jag läste kemi lärde jag mig mycket om koloxid och koloxidförgiftning. De symtom jag hade i den händelse jag berättat om stämde bra med symtom på koloxidförgiftning och det får väl anses bekräftat att jag drabbats av kolos som man sade i min barndom. Beträffande den underliga drömmen jag hade har jag på senare år läst om att andra haft liknande upplevelser, men att det skulle ha tolkats som en "nära döden upplevelse" enär dessa skulle ha inträffat vid svåra operationer under narkos och osäkerhet om överlevnad.

PS

Koloxid förgiftar på så sätt att de röda blodkropparna hellre tar upp koloxid än syre när man andas och på så sätt blockerar syreupptagningen. Den som röker andas också in koloxid och en rökare har normalt ända upp till en tredjedel av blodet blockerat vilket antagligen är det som gör att rökare i regel har mycket sämre kondition än andra. Särskilt märks detta i idrottssammanhang.

På goda grunder kan jag rekommendera dig:

Stäng inte spjället för tidigt och är du osäker om en vedbrasa brunnit färdigt stäng inte helt!

Kör inte motorn på bilen i ett stängt garage!

Rök inte om Du vill bli en bra idrottsman och inte annars heller!

Minnen från Klenemåla

Ekonomiska kartan 1942

Vi tackar Göte Klasman så mycket för att han delar med sig av sina minnen från Klenemåla.

Gunvor och Jan-Erik Johansson

Dessa anteckningar finns på Oskars hembygdsförenings hemsida:

www.hembygd.se/oskars under fliken "Oskarsboken".

*Stöd hembygdsföreningens
dokumentationsarbete
genom att sätta in ett
bidrag på vårt
bankgiro:*

285-7498